

1

Vondeling. Weeskind. Parochiekind. Al die benamingen sloegen op hem, maar hij moest er niets van hebben. De kinderen in de buurt noemden hem ook wel *Robert le Rouge*, Rooie Robert, vanwege het rode litteken dat van de buitenkant van zijn wenkbrauw tot onder zijn oor naar zijn kaaklijn liep. Op de vlucht voor een groep plaaggeesten was hij tegen een ijzeren hek opgeklauterd en eraf gevallen. In zijn val had hij de zijkant van zijn hoofd ruw opengehaald aan de scherpe punten van het hekwerk.

De barbier/chirurgijn had hulpeloos z'n schouders opgehaald toen hij erbij gehaald was om de bewusteloze jongen te helpen. De diepe snee begon zo dicht bij het oog dat hij die niet wilde hechten. Het enige wat hij kon doen was zijn zeer diepzinnige mening ten beste geven: als de jongen niet stierf, zou hij de verwonding overleven.

Robert was de nabijgelegen kerk binnengedragen. Het was de enige kerk die er te vinden was in de buurt van de hutten die schots en scheef in deze arme buitenwijk van de stad Tours stonden. Hier kwamen de overige stadsbewoners hun vuilnis in de rivier de Loire storten. Kinderen doorzochten het afval op de oevers op alles wat eetbaar of verkoopbaar was. Vanaf zijn peutertijd had Robert op de vloer van de kerk geslapen, altijd op een afstandje van de andere thuislozen.

Na Roberts ongeluk had een vriendelijke *pastoor* een deken over hem heen gelegd en hem eenmaal per dag een kom pap gebracht. Tot zover reikte de verpleging die hij ontving.

Er was geen wijze vrouw gekomen om de wond te behandelen met het wit van versgebroken eieren of de afgrijselijke jaap te dichten met geurende balsem. Er was geen moeder gekomen die het verse litteken elke dag kon masseren om het glad te maken. Of hij leefde of stierf, had in de handen van de Heer gelegen. Die moest zich ook maar ontfermen over de mate van littekenvorming.

Robert bleef leven, maar hij hield aan zijn valpartij een erg opvallend litteken over. Elke keer als hij geplaagd werd, bloosde hij en wendde z'n gezicht af. Kort nadat de buurtkinderen hem z'n nieuwe bijnaam hadden gegeven, was hij een losse, zwarte kap over zijn hoofd gaan dragen. Het werd een vaste gewoonte. De kap ging alleen af als hij zich in het schemerduister van de kerk bevond. Hij sliep voor het vuur in de keuken van de kerk en at alles wat de pastoors hem in hun liefdadigheid gunden. Honger had hij vaak, maar in tegenstelling tot de andere wezen in de stad ging hij nooit eten stelen. Dat kwam niet door de invloed van volwassenen of doordat er toezicht op hem werd gehouden. Hij was gewoon geboren met een onwankelbaar gevoel van goed en kwaad.

Het leek erop dat hij bij zijn geboorte ook een uitzonderlijke intelligentie had meegekregen. Doordat hij dag in dag uit de ochtend- en avondgebeden hoorde, kon hij tegen de tijd dat hij zes jaar was de hele liturgie meezingen. Een prestatie die een jaar later zijn leven zou veranderen.

Op een avond maakte de *abt* van de grote *abdij* van Blois een niet-geplande stop, dicht bij de kerk. Net op het moment dat hij Tours verliet, op de terugweg naar de abdij aan de overkant van de rivier, was een van de assen van zijn koets gebroken. Hij had geen andere keus dan ergens te overnachten totdat de smid de volgende ochtend de as bij daglicht kon repareren. Omdat het niet in overeenstemming

zou zijn met zijn waardigheid om te voet terug te wandelen naar zijn gastheren in het centrum van Tours, nam hij het aanbod aan om een nachtje in de kerk door te brengen.

Voor iemand die zo gedreven en ambitieus was als de abt was deze plotselinge verspilling van een nacht werken een hele beproeving. Maar dankzij zijn ijzeren zelfbeheersing liet hij zijn ergernis niet blijken.

Hij werd uitgenodigd om de pastoors die avond voor te gaan in het avondgebed.

‘Dank u, maar ik heb lichte hoofdpijn,’ antwoordde de abt. ‘Ik ben tevreden als ik in een van de kerkbanken alleen en in stilte mag bidden.’

In feite wilde de abt de vervelende vertraging benutten om enkele gevoelige kerkzaken te overdenken. Hij zat roerloos in een donkere hoek en haast niemand dacht meer aan hem, toen het avondgebed werd ingezet. Zijn strenge gezicht en stramme postuur zouden een schilder weinig inspiratie hebben gegeven. Maar als een chirurgijn fijntjes zijn schedel had kunnen lichten om de overpeinzingen daarbinnen bloot te leggen, zou deze zich verwonderd hebben over de glasheldere precisie waarmee het brein van de abt te werk ging, en over de subtiele nuances van zijn berekeningen.

Wie meekeek, zou echter vergeefs zoeken naar de dieprode polsslagen van de emotie, of zelfs het zachtroze weefsel van de vertedering. De abt werd niet geraakt door de aanblik van een jongetje met een wreed litteken op zijn gezicht. Het jochie dat de pastoor hielp bij het avondgebed, was gehuld in een afgedankt *habijt* dat zo lang was dat hij het omhoog moest houden zodat het bij het lopen niet over de grond sleepte. Wat de nieuwsgierigheid van de abt wel wekte, was het feit dat het jochie in vloeiend Latijn de gebeden opzegde die bij de liturgie hoorden. Er flakkerden maar een paar kaarsen in het halfduister van het kerkgebouw. De jongen

kon dus onmogelijk de lippen van de pastoors lezen: het kon niet anders dan dat hij de lange teksten uit het hoofd had geleerd.

‘Wie heeft dat kind onderwijs gegeven?’ vroeg hij aan de pastoor die zijn gastheer voor de nacht was.

‘Ah, u bedoelt de kleine Robert,’ zei de man. ‘Niemand hoeft hem iets te leren. Een geheugen als het zijne ben ik nog nooit tegengekomen. Hij ademt kennis in als lucht. Hij is een bastaard, moet u weten, te vondeling gelegd voor de deur van de kerk toen hij pas drie jaar oud was. Maar ik vermoed dat zijn vader, of misschien zelfs zijn moeder, niet tot onze ongeletterde parochieleden behoorde.’

De abt stelde verder geen vragen. Maar de volgende morgen, na de *metten* en de *lauden*, riep hij de kleine jongen bij zich. De jongen keek schuchter omhoog naar de imposante gestalte in zijn sobere zwarte mantel.

‘Ik hoorde je gisteren het avondgebed meezingen. En vanochtend deed je met de pastoor mee aan het ochtendgebed en de lauden, jongen,’ merkte de abt op, meteen ter zake komend. ‘Kun je ze alleen opzeggen?’

De jongen gaf niet meteen antwoord, maar begon de Latijnse teksten te zingen, foutloos, zonder ook maar bij een enkel woord te aarzelen.

‘Hoeveel is dertien plus zeven min drie, jongen?’

De jongen keek hem nietszeggend aan. Het was duidelijk dat optellen en aftrekken hem volkomen vreemd waren. Maar toen de abt hem een ingewikkeld verhaal vertelde over een stel jongens die met kiezelstenen op straat speelden, waarbij ze er eentje ruilden voor twee andere en er onderweg nog een aantal verloren, luisterde de jongen aandachtig. Toen het verhaaltje afgelopen was, wist hij de abt precies te vertellen hoeveel kiezelsteentjes elk van de jongens aan het einde van hun speeldag in z'n broekzak had.

Zwijgend bekeek de abt hem een ogenblikje. Daarna schreef hij met zijn wijsvinger drie letters op een stoffige grafsteen. ‘Kun je me vertellen hoe deze letters heten en hoe ze klinken, jongen?’ vroeg hij.

‘Nee, *Père Abbé*, ik kan nog niet lezen. Maar ik hoop iemand te vinden die het me op een dag wil leren,’ antwoordde Robert gretig.

‘Dit is een “b”, dit een “a”, en de laatste is een “d”,’ legde de abt uit. ‘De eerste klinkt als *b-b-b*, de tweede als *a-a-a*, en de laatste als *d-d-d*.’

Robert hield zijn donkere ogen ingespannen gericht op de vingerstreken in het stof.

‘Als je wilt lezen wat ze samen betekenen, dan spreek je de klanken hardop uit. *B... a... d... B-a-d. Bad*. Dus deze letters vormen samen het woord *bad*. Begrijp je dat?’

Robert knikte heftig.

‘Nu zal ik een ander woord opschrijven,’ zei de abt, terwijl hij onder het eerste woord *Dab* in het stof schreef. ‘Je moet de klanken onthouden van elke letter uit het vorige woord. Dan kun je dit woord ook lezen.’

Robert bestudeerde de krabbels op de grond. Hij mompelde een poosje in zichzelf en keek daarna omhoog.

‘*D-a-b*. Er staat *dab*. Is dat juist, *Père Abbé*?’

De abt glimlachte dunnetjes. ‘Dat is juist.’ Toen liet hij Robert gaan en ging praten met de pastoor die hem over de jongen had verteld.

Toen de gerepareerde koets die morgen de binnenplaats verliet, had ze wat extra gewicht aan boord. Het was de eerste keer dat de jongen buiten Tours kwam en de rivier overstak. De koude houding van zijn statige nieuwe voorgd, abt Benedictus, maakte hem gespannen. Maar tegelijkertijd was hij overweldigd door dit plotselinge en onverwachte geluk. Hij zou gaan wonen in een welvarend klooster, genaamd

Blois. Hij zou drie keer per dag te eten krijgen – uiteraard nadat hij abt Benedictus eerst had bediend. En het meest ongelooflijke was wel dat hij zou leren lezen en schrijven zodat hij de abt kon helpen met diens zware werklust. Hij zou onderwijs krijgen en zo een aanwinst voor de abt worden. Hij bibberde van opwinding en maakte van geluk een sprongetje op de verende zitting.

‘Hou op met dat gedraai,’ gebood abt Benedictus. ‘Vouw je handen in je schoot, zoals ik. Kijk recht voor je en houd je stil.’

Robert gehoorzaamde meteen. Om dit buitenkansje niet mis te lopen zou hij, als het moest, zelfs van de wagen zijn gesprongen en de hele weg gerend hebben naast de stugge man in de zwarte koets. Stilzitten en zijn mond houden kon hij zeker. Desnoods jarenlang.

Gregor staarde woest in de dampende stoofpot en Georgette stapte behoedzaam achter hem langs. Het was niet verstandig haar broer te storen als hij weer eens een van z'n buien had. Hij kon plotseling uithalen als een kater die van een boomtak springt, Georgette bij haar donkere vlechten grijpen en er zo hard aan trekken dat ze het uitgilde van de pijn. Of hij kon haar een trap tegen de schenen geven met de punt van die kapotte oude leren laarzen die hij langs de kant van de weg had gevonden buiten Illiers, het dorp waar ze woonden.

Georgette was opgegroeid onder de ruwe hand van haar vader en de nog veel ruwere behandeling van haar broer. Haar moeder was bij Georgettes geboorte overleden. Haar vader had hardnekkig geweigerd om haar en haar oudere broer af te staan aan een kinderloos echtpaar dat hen als hun eigen kinderen wilde aannemen. Het was niet duidelijk of deze ongewone keuze geworteld was in koppige trots of in vurige liefde. Wel bestond er geen twijfel over dat haar vader op dat moment – nog maar zeventien jaar oud – noch de ervaring noch de aanleg had om opvoeder en ouder te worden.

Toen Georgette als klein meisje een keer huilend naar haar vader toe ging om te klagen over Gregors wilde buien, zei hij dat de duivel in Gregor gevaren was bij het overlijden van z'n moeder. Er verschenen rimpels op Georgettes voorhoofd. Wat had de dood van hun moeder te maken met de duivel die in Gregor was gevaren? Wat deed die duivel daar eigenlijk? En waarom had niemand hem er ooit uit gejaagd?

Maar haar vader was een man van weinig woorden en had zijn portie voor die dag alweer opgemaakt. Ze bleef alleen achter met het probleem.

Gregors woede-uitbarstingen waren al erg genoeg als ze niet uitgelokt waren. Maar als de andere jongens van het dorp hem treiterden, steeg zijn razernij tot koortsachtige hoogte. Van een veilige afstand verzonnen ze listen om zijn woede te ontketenen en daarna hartelijk te lachen om zijn schorre gebrul en zijn wilde aanvalspogingen. Alleen zijn vader en zusje noemden hem bij zijn echte naam. In het dorp noemde jong en oud hem *Soupe au lait*, soep met melk, omdat soep waar melk in zit extra snel aan de kook raakt. Georgette had geleerd dat ze alleen veilig was op dagen waarop hij gewond en uitgeput naar huis gekropen kwam. Dan was hij die dag in een vechtpartij verwickeld geraakt en had hij zijn woede op anderen kunnen bekoelen.

Je zou verwacht hebben dat de kleine meid de eerste de beste zachtaardige vrouw had aangeklampt om haar te verzorgen. In plaats daarvan zocht zij haar heil bij een man, ook al was het dan iemand die een habijt droeg: de oude pastoor, pastoor David, die in een eenvoudige hut achter de dorpskerk woonde.

Niemand kon zich herinneren wanneer deze ongebruikelijke verhouding ontstaan was, maar Georgette leerde lopen door zich aan de uiteinden van het versleten habijt van de pastoor vast te houden. Ze leerde praten door het zachte geprevel na te brabbelen dat ze hoorde wanneer hij zijn eindeloze *Ave Maria's* en *Onze Vaders* uitsprak. En ze verbaasde haar vriendinnetje Patricia bij de dorpsvijver toen ze geen moddertaartjes maakte, maar in plaats daarvan kleine teken-tjes in het zand kraste.

‘Wat maak je daar, Georgette? Waarom hou je die stok zo vast?’

Geen enkele vrouw had ooit een slaapliedje voor Georgette gezongen; ze werd getroost door de zachte stem van de pastoor als hij haar voorlas uit het *psalter* in het gezelschap van de enige twee jongens wier vaders genoeg geld hadden om de pastoor te betalen voor hun onderwijs. Tijdens het spelen lispelde ze het alfabet alsof het een troostende bezwering was – zoals een ander kind van haar leeftijd een kinderversje zou zingen. Ze kon ook stil zijn en zich uren achtereen vermaken met het keer op keer naschrijven van de houterige letters die de pastoor op haar verzoek in een stuk witte berkenbast had gekerfd.

Toen zij haar eerste woordjes opschreef, was ze net zomin verrast als pastoor David. Zonder het uit te spreken waren ze het er samen wel over eens dat haar vader, haar broer en alle andere dorpingen – bijna allemaal analfabeten – er maar beter niet achter konden komen dat zij al op haar zevende kon lezen en schrijven.

Ze leerde ook andere vaardigheden. Van de dorpsvrouw die elke dag een paar uur voor de pastoor kwam werken, leerde ze de karnemelk te koken die hij zo lekker vond en de klonten eruit te ziften voordat ze zijn mok volschonk. Ze leerde eieren bakken met honing zodat hij ze gemakkelijker kon doorslikken. Ze leerde appels bakken tot ze zacht waren en besprenkelde ze dan met fijngehakte nootjes. Ook steviger kost leerde ze bereiden, waardoor ze al snel de keuken bij haar thuis voor haar rekening nam. Terwijl Patricia en de andere meisjes buiten speelden, leerde zij spinnen, weven en naaien door aandachtig toe te kijken.

Vlak na Georgettes negende verjaardag werd de vrouw die voor pastoor David had gekookt en schoongemaakt ziek en overleed. Vanaf dat moment gaf de pastoor haar regelmatig en heel officieel een muntstuk als vergoeding voor het bereiden van zijn eenvoudige maaltijden, het boenen van

de werktafel waaraan hij onderwees, las en schreef, en het voorzichtig afstoffen van de perkamenten, zigzag gevouwen pagina's van de in leer gebonden manuscripten – de enige rijkdom die hij had bewaard uit zijn vroegere bevoorrechte leven. Georgette gaf de muntstukken die ze verdiende altijd prompt aan haar vader.

Als het om schrijven ging, was pastoor David erg precies. Wanneer hij een manuscript zat over te schrijven, beleefde hij plezier aan de vloeiende inkt die glom als de vleugel van een raaf, en de gekrulde letters, die pezig en parmantig waren. Hij rechtvaardigde zijn plezier door de heilige *Bernardus* te citeren: 'Elk woord dat je schrijft is een klap die de duivel treft.' Georgette knikte dan heftig met haar hoofd, terwijl ze verderging met haar eigen schrijfoefeningen.

Georgettes vader vertelde nooit hoe hij aankeek tegen de warme band tussen zijn dochter en de meest gerespecteerde man van het dorp. Toen hij te veel bier ophad bij het oogstfeest, hoorden de mensen hem wel een keer opscheppen dat zijn dochter onderwijs genoot, samen met de twee rijke leerlingen van de pastoor. Maar het ongelovige geschater van zijn drinkebroers had een ontvullend effect en daarna zweeg hij erover.

De dorpelingen hadden veel ontzag voor de pastoor. Niet zozeer vanwege de uitstekende opleiding die hij had genoten als de pientere jongste telg uit een adellijke familie, maar omdat hij – in tegenstelling tot de pastoors in de omliggende dorpen – geen tienden van hen eiste. Het was een enorme verademing dat ze in hun zware bestaan geen tien procent van alles wat ze produceerden, hoefden af te staan aan de pastoor. Geen tiende van de oorspronkelijke opbrengst van het land, zoals de tarwe, maar ook geen tiende van het verwerkte voedsel, zoals de bloem. Niet elke tiende kip, en ook niet elk tiende ei. Om deze en andere redenen waar-

deerden de mensen hem. En daarom gaven ze hem ook graag allerlei voedsel: een kom witte kaas, een grof brood, een flesje bessendrank waar je dieprode vlekken van op je vingers kreeg.

De pastoor begon broos te worden en hij zag slecht. Maar bij de *biecht* kon hij nog altijd diep in de ogen van iedere dorpeling turen; hij mat de zwaarte van de boetedoening af aan wat hij daarin las. Hij eiste nooit de gebruikelijke betaling voor de *absolutie*. Bij andere pastoors was dat wel gangbaar: een vetgemeste eend voor de tafel van de pastoor, een vracht sprokkelhout voor zijn haard. Nee, de boetedoening die pastoor David van de mensen vroeg was vreemd, maar ook hard. Een vrouw die opbiechtte dat ze oude eieren als verse had verkocht, moest 's nachts anoniem een mandje eieren bezorgen bij het armste huis in het dorp. Een dorpeling die een ander had zwartgemaakt, moest eerlijk zijn verontschuldigen aanbieden en z'n slachtoffer een dagje meehelpen op het land. Vreemdelingen die het kerkje passeerden, konden zijn donderende stem horen als hij een beruchte echtgenoot inwreef welke kwellingen er in het hiernamaals liggen te wachten op mannen die vrouwen of kinderen slaan. En tot verbijstering van zijn afgeranselde gezin hield de dader de eerstvolgende keren dat hij laat uit de herberg naar huis kwam wankelen, zijn vuisten bij zich. De aanleiding voor die specifieke waarschuwing was trouwens geen schuldbelijdenis in de *biechtstoel*, want de man in kwestie had nooit iets verkeerd gezien in het feit dat hij zijn vrouw afranselde. De echte aanleiding was het feit dat de pastoor tot in de intiemste details op de hoogte was van het welzijn van zijn kudde. Daardoor kon hij ook de vrouw van de smid waarschuwen voor het lot van overspelige personen op de *dag des oordeels*, terwijl ze nog niets anders gedaan had dan haar wasgoed naar de dorpsvijver brengen

op het moment dat een knappe jonge buurman zijn paarden daar liet drinken.

‘Hoe weet hij dat ik degene ben die het kerkraam kapot heeft gemaakt?’ vroeg Patricia aan Georgette. ‘Toen ik die steen tegen het glas aan trapte, was hij op bezoek bij die zieke, oude mevrouw Villeneuve. En ik heb niemand iets verteld. Maar bij de biecht bleef hij maar vragen welke zonde er nog meer op mijn geweten drukte, welke nog meer, welke nog meer, totdat ik er niet meer tegen kon en het verteld heb. “Voel je je nu niet veel beter, Patricia, mijn kind?” was het enige wat hij toen zei.’

Dit was de beminnelijke man die de kleine Georgette weer op de been had geholpen als ze gevallen was en haar getroost had als ze kleine verwondingen had opgelopen. Ook was hij degene die met evenveel tederheid, intimiteit en toewijding van Jezus Christus hield als zoon, vader, broer. Georgettes geloof werd gevoed door de tranen die over het gezicht van de pastoor rolden toen hij haar vertelde over de kruisiging. Ze moest zelf ook huilen. En zo zaten de oude man en het meisje samen bedroefd elk detail van het lijden van de Verlosser te bespreken en te bidden dat God de slechte mensen zou vergeven voor de pijn die ze zijn enige Zoon hadden aangedaan.

Op een dag zag pastoor David dat zij rondstropelde met een steentje dat ze in haar viltschoen had gestopt. Hij zei dat ze het eruit moest halen. In ferme bewoordingen legde hij uit dat het straffen van haar eigen lichaam geen greintje van de pijn van onze Heer zou wegnemen en er misschien juist wel pijn aan toe zou voegen. Welke vader zou geen pijn voelen als zijn eigen kind leed?

Georgette had van pastoors gehoord die kleine steentjes in hun schoenen stopten en er soms mee doorliepen – tot bloedens toe. Anderen droegen onder hun habijt hemden van

ruwe, irriterende dierenvachten die de huid kapot schaafden. Zo kon je ziel gereinigd worden en kon vergiffenis verdiend worden, verkondigden zij. Maar wat haar pastoor zei, vond bij haar meer weerklank en ze kastijdde haar lichaam niet weer.

Wel verlangde ze ernaar iets moeilijks te doen om haar diepe liefde voor God te bewijzen. Soms hilde ze als ze de heilige beelden afstofte, zoals het geschilderde houtsnijwerk van de volmaakte moeder Maria in haar hemelsblauwe gewaad. Volgens pastoor David was moeder Maria in het bijzonder een moeder voor Georgette, aangezien ze geen eigen moeder meer had. Ook zijn moeder, vertelde hij haar, was gestorven toen ze hem ter wereld bracht. De moeder aan wie hij had besloten zich toe te wijden was de moederkerk.

Georgette hield natuurlijk van haar vader, maar niet met hartstochtelijk respect. Haar aardse vader was een gevoelloze man die veel ouder leek dan zijn uiterlijk deed vermoeden. Zelden waren er gevoelens op zijn gezicht te lezen. Zijn liefde voor zijn kinderen en voor God sprak hij nooit uit. Zijn taal was de taal van hard werken. Dat was zijn liefdesverklaring. Het was zijn godsdienst – al zou hij die laatste gedachte als ketterij hebben afgewimpeld.

Hij stond op voor zonsopgang, plaste door de deur naar buiten, stak het vuur aan en zette de pap op de kachel die in het midden van hun eenkamerhut stond. Daarna molk hij de twee geiten en gaf het paard te eten. Vervolgens ging hij weer naar binnen en roerde een scheut warme, schuimende geitenmelk door de kokende pap. Het resultaat sopte hij op met een homp brood dat Georgette de avond ervoor in een doek had gewikkeld en voor hem klaargelegd. Op een koude dag droeg hij misschien een mantel van schapenvel over zijn wollen jak en kniebroek die hij dag en nacht aan-

hield. Hij hing zijn zeis, spade en hooivork over z'n schouder, tuigde het paard op en klakte een keer met z'n tong. Naast het dier schreed hij ervandoor, in de richting van het tarweveld aan de lage kant van het dorp. Het kon ook zijn dat hij rogge ging zaaien op een andere akker, een kleine kilometer verderop in de vallei, of de kluiten ging loswoelen op een gersteakker nog verder weg. Geen van deze drie stukken land was van hem. Net als de rest van het land dat zich uitstreckte zo ver het oog reikte, waren de akkers het eigendom van koning Philippe Auguste; ze werden beheerd door zijn *landdrosten*. Als betaling voor zijn zware arbeid mocht hij de opbrengst van de kleinste akker meenemen als voedsel of handelswaar.

Kort nadat zijn vader naar het land was gegaan, rolde Gregor van zijn stromatras, meestal met een fiks ochtendhumeur. Hij schepte in bokkig stilzwijgen een dubbele portie pap naar binnen en spoelde die weg met het bezinksel van de wijn van de avond ervoor. Hij wikkelde wat droog brood, gerookt vlees of kaas met een flesje cider in een doek en bond het bundeltje aan zijn herdersstaf. Daarna vertrok hij met hun twee geiten – en nog een stuk of twaalf geiten en schapen van burenen die hem voor het hoeden betaalden – naar de grazige weiden hogerop in de bergen. Hij kon goed schieten met pijl en boog. Meestal kwam hij thuis met een eekhoortje, een haas of soms zelfs met een fazant voor hun avondmaal.

Als de tijd van de graanoogst gekomen was, werkte Gregor, net als alle andere dorpelingen, mee aan de gemeenschappelijke taken die hierbij hoorden. Maar tegenover de andere jongens was hij prikkelbaar en overgevoelig; er ging haast geen dag voorbij zonder vechtpartij. Soms verloor zijn vader zijn geduld vanwege het storende gedrag van zijn zoon en stuurde hij hem geïrriteerd met een harde schop terug naar

de weidegronden. Niemand treurde erom als hij weer weging, al deed het Georgette wel pijn om te zien hoe jong hij eruitzag als hij alleen wegsloenterde.

Iedere ochtend gaf Georgette de restjes van hun ontbijt aan Bess, de zeug. Als ze de biggetjes optilde om hun gewicht te schatten, gilden ze zo hysterisch dat Georgette protest verwachtte van Bess. Maar Bess trok zich er niets van aan en bleef onverstoorbaar wroeten in de rondgestrooide etensresten. Misschien, zo mijmerde Georgette, herinnerde Bess zich van vorige worpen dat haar jongen altijd verdwenen zodra ze groot genoeg waren om op de dorpsmarkt verkocht te worden. Misschien had ze daarom besloten zich er niet al te veel aan te hechten. Veel wist Georgette niet van moedergevoelens, ook al zag ze in gedachten iedere avond voordat ze in slaap viel, haar moeder in de hemel. Ze stelde zich voor dat haar moeder precies had geleken op het beeld van de moeder van Jezus in de dorpskerk, inclusief de blauwe jurk. 's Ochtends was er geen tijd voor dagdromen. Georgette moest water halen uit de put op het marktplein en hun enige ijzeren kookpot boenen. Daarna moest ze vlug naar huis om onkruid te wieden rond de bonen, prei en uien in hun kleine moestuintje. Ze moest voor een paar dagen brood bakken en een stoofpot voorbereiden voor het avondeten. Ook moest ze de hut schoonmaken, waarbij ze de aange-stampte aarden vloer aanveegde met een versleten stro-bezem; op zonnige dagen legde ze de stromatrassen buiten. Daarna haastte ze zich de heuvel af naar het huis van de pastoor, waar ze deze taken grotendeels herhaalde. Het enige verschil was dat pastoor David, naarmate hij ouder werd, minder eetlust had. Hierdoor ging het eten dat ze voor hem klaarmaakte, meestal meer dagen mee dan de bedoeling was. Georgette zei dat hij meer moest eten, maar hij antwoordde dat oude mannen een kleine maag hebben en dat

de spijsvertering niet meer zo makkelijk ging; en dat hij niet meer nodig had dan het goede brood dat zij bakte en een beker gekookte karnemelk. Als de dorpingen hem voedsel brachten, bedankte hij de gulle gevers vriendelijk, maar herhaaldelijk stuurde hij Georgette erop uit om het eten naar een gezin in het dorp te brengen dat een teleurstellende oogst had gehad, of naar een vrouw die na een moeilijke bevalling nog niet was aangesterkt.

Toen zijn ogen met het ouder worden troebeler werden en verzwakt waren door de vele jaren van studeren, begon Georgette hem hardop voor te lezen. Ze las wat hij maar wenste. En als hij soms een brief moest schrijven, ging ze naast hem zitten aan de werktafel en doopte telkens haar ganzenveer in de inkhoorn terwijl ze zijn woorden herhaalde en opschreef in haar kleine, nette handschrift.

De namiddag was Georgettes favoriete tijd van de dag. Pastoor David liet dan zijn klompen van zijn voeten glijden, leunde tegen de ruwe wand achter zijn zitbank en sloot zijn ogen. Terwijl ze samen nipten van een beker warme kruidenwijn, vertelde hij haar verhalen. Spannende verhalen over *Hildegard von Bingen* en *Héloïse*, vrouwen die in Georgettes hart trots en belangstelling deden ontvlammen, omdat ze voor geen man onderdeden in het dienen van de kerk. Héloïse was haar romantische favoriet, omdat Héloïse bleef houden van Abélard, haar echtgenoot en onderwijzer, zelfs nadat ze beiden de gelofte van het celibaat hadden afgelegd. Maar pastoor David sprak afkeurend over de liefdesbrieven die de non aan de monnik schreef. Abélard en Héloïse hadden beloofd uitsluitend gehuwd te zijn met de kerk, zei hij. En geloften aan de kerk – ook heel moeilijke geloften, onderstreepte hij – moesten tegen elke prijs worden nagekomen.

Voordat de schemering inviel, zette Georgette de maaltijd

van pastoor David op tafel, waarna ze vlug weer de heuvel opliep om de gloeiende kolen in de haard op te porren en de simpele avondmaaltijd in haar eigen huis op te warmen, voordat haar vader en broer thuiskwamen. Soms vroeg ze naar de tarweoogst of de kwaliteit van het gras voor de schapen en geiten. Maar het manvolk antwoordde steevast met korte zinnnetjes. Meestal overheerste de stilte als ze, omkringeld door rook uit de haard, op de bank aan tafel zaten, hongerig het eten naar binnen werkend en hun bekers goedkope rozijnenwijn achteroverslaand.

Na de maaltijd veegden Gregor en zijn vader hun vettige mond af met hun mouw, maar Georgette had van de pastoor geleerd dit met een linnen doekje te doen. Ze wilde dat haar mannen het ook zo zouden doen. Ze was wel zo verstandig de messen en lepels niet af te ruimen en grondig te wassen, zoals de pastoor haar had onderwezen. Haar vader en broer zouden haar verbijsterd hebben aangekeken: hadden ze het eetgerei niet net schoongelikt en afgedroogd? Georgette ging vroeg naar bed, nadat ze wat naaiwerk had gedaan bij het licht van een talgkaars. Haar vader en broer zaten intussen ontspannen bij het vuur. Af en toe plukte een van hen een luis uit zijn haar of kleren en gooide die in het vuur. Vader en zoon sliepen op hun stromatras vlak naast de roodgloeiende kolen, maar Georgette had haar eigen bed in een alkoof achter in de kamer. Het maakte haar niets uit dat het rechthoekige raamwerk dat op twee houten poten was gespijkerd, iets te kort was. En ook deerde het haar niet dat het leer dat eroverheen was gespannen, slecht gelooïd was en wat viezig rook. Haar vader had het bed voor haar gemaakt, en dus was het kostbaar.

Kort geleden had Georgette een reep linnen voor de alkoof langs gehangen, zodat ze een eigen plekje had. Ze werd zich bewust van een nieuwe behoefte om alleen te zijn met

haar lichaam dat aan het veranderen was op manieren waarvan ze tegelijkertijd genoot en terugschrok. Pas nog had een of andere jonge kinkel in het dorp haar nageroepen. En ook al had ze niet verstaan wat hij zei, zijn bedoeling werd haar snel genoeg duidelijk door de woeste kreet die Gregor slaakte terwijl hij op de veel grotere jongeman afstormde en hem puur door verrassing een klap wist toe te dienen.

De tweede ronde verliep minder verrassend. Toen de twee jongens klaar waren, hing Georgette thuis met een doek over Gregor heen; ze had de doek gedrenkt in water waarin ze een aantal zelfvergaarde geneeskrachtige kruiden had gekookt. Maar Gregors blauwe oog mocht ze niet aanraken. Hij griste het kompres ruw uit haar hand, drukte het zelf tegen zijn oog en beende het huis uit, in de richting van het donkere bos. Georgette keek hem weemoedig na. Konden ze maar vrienden zijn.